

Shkallët e besimtarëve në rrugëtimin drejt Allahut (*Medaarixh es-Saalikiin*)

Parathënie

Libri *Medaarixh es-Saalikin*¹ është një nga librat më të njohur të Ibn el-Kajjim el-Xheuzije dhe ndoshta punimi i tij më i zhvilluar rreth shpirtërores.

Medaarixh më së miri kuptohet si një komentim i zgjeruar i punimit klasik *Menaazil es-Saa'iriin*, të autorit të mirënjohur hanbelit-sufit Ebu Ismaail Abdullah el-Harawi Ensari (v.481H / 1089).

Gjatë jetës së tij, Ebu Ismaail el-Harawi u bë mjaft i famshëm. Ai u bë i dashur për ata në perëndimin arab që anonin nga zhvillimi shpirtëror, për shkak të punimit *Menaazil es-Saa'iriin*, dhe në Lindje për punimin tjetër të tij *Munaaxhaat* (Duatë) dhe *Tabakaatus-Sufije*, por njëherësh dhe i papëlqyer nga teologë për kundërshtimin e vazhdueshëm të tij ndaj *kelamit* (teologjisë spekulative).

Vetëm numri i punimeve komentuese që janë shkruar mbi *Menaazil* mjafton për ta vendosur atë në punimet elementare në historinë e fushës së zhvillimit shpirtëror, që në disa kontekste i referohet edhe si sufizëm. Tri punimet më të rëndësishme të el-Harawit, sipas rendit kronologjik, janë: *Sad Mejdaan* (Njëqind fushat; në persisht), *Menaazil* dhe *ilel*. Dy punimet kryesore, *Menaazil* dhe *Sad*, kanë shumë gjëra të përbashkëta; të dyja ndajnë rrugëtimin shpirtëror në njëqind nivele (*mejdaan* / fusha apo *menaazil* / shkallë a stacione) para mbërritjes në nivelin përfundimtar. Secila nga shkallët ndahet më tej në tri kategori: fillestarë apo të zakonshëm (*el-Ammah*), elitë (*el-Khaassah*), dhe elitë e elitës (*Khaassat el-Khaasah*). Dy punimet, pra *Sad* dhe *Menaazil*, kanë shumë shkallë të përbashkëta. Stili i të shprehurit është pothuajse i njëjtë, që i jep përparësi bukurisë së të shprehurit ndaj saktësisë së kuptimit apo argumentit. Përmbajtja e përgjithshme e të dyja punimeve favorizon fuqishëm gjendjen e të qenët i humbur në Zotin si një synim përfundimtar ndërsa lë shumë dykuptimësi rreth mënyrës së zbatimit të kësaj. Mirëpo, mund të vërehen edhe dallimet; punimi më i vonshëm në arabisht, *Menaazil*, thekson temën e asgjësimit të vetvetes në Zotin dhe njësimin me Zotin (*fanaa*) deri në një shkallë ndjeshëm më të madhe.

¹ Titiulli i plotë i librit është *Medaarixh es-Saalikiin Bejne Menaazil Ijjaake Na'budu we Ijjaake Nesta'in* (Shkallët e besimtarëve në rrugëtimin drejt Allahut mes stacioneve të 'Ty të adhurojmë dhe nga Ti kërkohet ndihmë)

El-Harawi i përkiste vijës së sufizmit ekstatik persian, përkushtimi hanbelit i të cilit e ruante nga lëshimi i plotë në besimin se mëshira hyjnore të liron nga përgjegjësia morale apo nga detyrat fetare. Vlen të theksohet preferenca e tij për Ebu Sa'id Ibrahim el-Harraazin (v. 286Hh / 899) ndaj el-Xhunejdit (v. 298H / 910), el-Bistamit, etj. Kjo preferencë e tij ndaj diskursit tjetër sufrit të el-Xhunejdit (që është më afër Sheriatit), është mjaft e rëndësishme në të kuptuarit e komentimit që Ibn el-Kajjim i bën *Menaazil*-it. Edhe Ibn el-Kajjim, edhe mësuesi i tij Ibn Tejmije vazhdimisht lavdëronin el-Xhunejdin, mjeshterin e parë të pranuar të shtegut sufrit (*sejjid et-taa'ifeh*), si edhe të tjerë mjeshtër shpirtëror të Bagdadit, të cilët më vonë u bënë të njohur si sufinj "të esëllt" (jo të dehur). Këta sufinj përqafuan praktikat shpirtërore dhe diskutet psikologjike pa besimet dhe thëniet se mëshira hyjnore i liron nga përgjegjësia morale për sjelljet e tyre dhe nga obligimet fetare. Madje, si Ibn Tejmije, ashtu dhe Ibn el-Kajjim u treguan të gatshëm t'i interpretonin shpërthimet ekstatike (*shatahaat*) të këtij lloji të sufinjve si një shenj dobësie apo papjekuri më parë sesa krejtësisht një herezi.²

Ibn Kajjim el-Xheuzije shpesh përmend opinionet dhe vlerat shpirtërore të Ibn Tejmijes për të përcaktuar fjalët e mjeshtërve më të mëdhenj sufrit.³ Ndonëse idetë fundamentale në *Medaarixh* i ndanë me Ibn Tejmijen, zhvillimi dhe argumentimi janë të Ibn el-Kajjimit. Aftësitë e tija gjykuese të jashtëzakonshme, organizimi, stili miqësor e elegant i shkrimit, si edhe aftësia për të trajtuar me durim tekste të ndërlikuara si ky i el-Harawit, e bëjnë Ibn el-Kajjimin të domosdoshëm për ta kuptuar natyrën dhe potencialin e kontributeve legale dhe shpirtërore të dy dijetarëve.

Hanbelizmi i el-Harawit dhe antipatia e tij ndaj *kelamit* esh'arit qenë të paktën po aq të rëndësishme sa edhe sufizmi i tij. Është vështirë të shihet si bashkërenditi ai këto përkushtime kundërthënëse, duke pasur parasysh theksin hanbelit që ai kishte në të kuptuarit e drejtpërdrejtë të tekstit fetar. Për ta kuptuar këtë aspekt të mendimit të el-Harawit, po përqendrohemi në mënyrën se si Ibn el-Kajjim trajtoi këto përkushtime kundërthënëse të el-Harawit.

² Për apologjinë e Ibn el-Kajjimit për shpërthimet ekstatike të disa sufinjve të denjë, shih *Medaarixh*, vëll.2, f.38-39. Për pikëpamjet paksa të ndërlikuara mbi mistikun e dehur el-Hallaaxh (v.309H / 922), shih Yahya Michot "Ibn Taymiyya's Commentary on the Creed of al-Hallaaj" në *Sufism and Theology*, Ayman Shehadeh (ed.), Edinburgh, Edinburgh University Press, 2007, f.123-136.

³ Historikisht sufizmi ka qenë një lëvizje e llojllojshme për sa i përket teorisë, praktikës, përputhjes me sheriatin, dhe llojeve të ontologjisë (besimit në natyrën e qenies hyjnore) dhe të epistemologjisë (besimit në natyrën e dijes) që ithtarët e tij pohonin. Vërtet që sufizmi "i esëllt" i el-Xhunejdit, që orvatej ta përmbante ekstazën mistike brenda diskursit sheriatik, ka bërë mjaft ndikim në historinë sufite. Sufizmi ka qenë mistik në disa manifestime të veta dhe jo në të tjera.

Karriera e Ibn el-Kajjim el-Xheuzije si autor nisi më 728H / 1328, afërsisht tre shekuj pas vdekjes së el-Harawit. Ai nisi të merrej me el-Harawin në *Tarik el-Hixhretejn*, ku komentoi *Menaazil*-in e el-Harawit dhe *Mehasin el-Mexhaalis* të Ibn el-Arifit (v.535H /1141). *Medaarixh* që nxitur nga dëshira e Ibn el-Kajjimit për ta distancuar el-Harawin nga interpretuesit monist (që besonin se nuk kishte dualizëm mes Zotit dhe botës) dhe për ta hedhur poshtë qëndrimin e el-Harawit se të gjitha shkallët e paraqitura në *Medaarixh*, përfshirë dhe atë të dashurisë së Zotit, janë me të meta, përveç atij të teuhidit, me të cilën el-Harawi ka për qëllim njësimin me anë të asgjësimit të vetvetes (*fanaa*), jo monoteizmin islamik të zakonshëm.

Sherafu-Din, autori i biografisë moderne të Ibn el-Kajjim el-Xheuzije, vëren se *Medaarixh* kritikon sufitetë për: (1) doktrinën e monizmit (*wahdetel-wuxhuud*), (2) heqjen dorë nga përgjegjësia morale dhe obligimet fetare (*sukût et-teklif*), (3) ndarjen e idesë sufite të realitetit përfundimtar (*hakikah*) nga sheriati, dhe (4) dhënien e përparësisë animit subjektiv (*dhewk*) apo njohjeve të bazuara në përjetime ndaj dijes së bazuar në argument (*ilm*) dhe, më në fund, (5) zbatimin e praktikave dhe mënyrave të adhurimit që nuk gjenden në shariat. Katër pikat e para janë të ndërlidhura mes vete dhe paraqesin brengë të njëmendtë në *Medaarixh*, ndërsa e pesta nuk duket të jetë një prioritet.

Punimi i shkurtër origjinal i el-Harawit përbëhet nga njëqind stacione shpirtërore (*mekaamaat*) dhe secila prej tyre trajtohet në një paragraf a diç më shumë. *Medaarixh*, në anën tjetër, përbëhet nga tri vëllime të mëdha. Ndonëse e shkruar si një komentim, parathënia, kritika, rirorientja dhe riorientimi që *Medaarixh* i bën punimit të el-Harawit sugjeron se mund të konsiderohet si një punim i pavarur më parë sesa thjesht një komentim.

Me një keqardhje të thellë, në emër të ndjekjes së shtegut hyjnor, Ibn el-Kajjim në *Medaarixh* vazhdimisht vajton për atë sesi njerëzit nuk ngurrojnë t'u shmangen teksteve fetare me arsyetimin se përdorimi i tyre kufizohet në adhurimin ritual, në çështje dytësore të ligjit, dhe në të tjera çështje për të cilat interesohen vetëm ata që janë të përciptë. Ibn el-Kajjim dëshiron ta theksojë pozitën e pakrahasueshme të teksteve fetare në udhëzimin e dashuruesve dhe kërkuesve të Zotit në çështjet shpirtërore e jo vetëm në zgjedhjen e problemeve legale.

Përmbledhtas, porosia e Ibn el-Kajjimit është se fjalën e Zotit (Kuranin) duhet parë si një medium aktiv nëpërmjet të cilit Zoti i gjallë udhëzon, jo si një pranues pasiv i interpretimeve paragjyquese të njerëzve. Sufizmi nuk është i vetmi që i nënshtrohet kritikës këtu; trende të fikhut (jurisprudencës), *kelami*

(më i kritikuari) dhe *sijaaseh* (politika e pushtetarëve) po ashtu shihen si faktore për shpërfilljen e njëjtë të teksteve fetare.⁴

Edhe el-Harawi iu referua Kuranit në *Menaazil*-in e tij, shpesh duke e filluar çdo shkallë me një referencë ndaj një ajeti kuranor. El-Harawi vërtet konsiderohej si një komentues i shkathtë i Kuranit (për të thuhej se ishte “Shenjë (ajet) në shkencën e Tefsirit”). Interpretimi i tij i Kuranit në diskursin sufit i nënshtrohet pothuajse krejtësisht nocioneve paragjykuese të këtij diskursi. Kritika e Ibn el-Kajjimit ndaj el-Harawit, me një dozë respekti e zhgënjimi njëherësh, është vështirë të mos vërehet. Megjithatë, Ibn el-Kajjim nuk sulmon drejtpërsëdrejti el-Harawin, por në komentin e tij shpesh ofron hallkën munguese mes diskursit tradicional mbi Kuranin dhe përdorimit që el-Harawi i bën, duke e korrigjuar butësisht. Duke u munduar ta shpëtojë el-Harawin nga interpretuesit që shtrembërojnë shkrimet e tij për projektet e tyre moniste dhe nga akuzat për herezi nga të tjerët, qëndrimi i përgjithshëm i Ibn el-Kajjimit është pajtues dhe njëherësh një shprehje mospërputhjeje, që është e kujdesshme dhe respektuese, siç e gjejmë në deklaratën vijuese:

“Ne e duam hoxhën e Islamit (el-Harawin), po të vërtetën e duam më shumë! Shejh el-Islam ibn Tejmie thoshte: ‘Praktika e tij ishte më e mirë sesa dija e tij.’”⁵

Medarixh është një punim voluminoz dhe i ndërlikuar, me një sërë mospajtimesh të ashpra. Duhet disa lexime të kujdesshme për të kuptuar se projektin fundamental të librit Ibn el-Kajjim e paraqet besnikërisht në hapjen e tij. E vërteta nuk njihet nga madhështia e të dashurve të Zotit – argumentohet aty – por nga një përballje e duruar, me dashuri ndaj teksteve që janë në dispozicion për të gjithë besimtarët. Rrafshi shpirtëror nuk përbën përjashtim nga ky rregull i përgjithshëm, prandaj dhe dija mistike s’mund të jetë superiore apo dhe e barabartë me tekstin fetar.

(Kjo hyrje është një përshtatje e parathënies së përkthimit të *Medaarixh es-Saalikiin* nga Dr. Ovamir Anjum, drejtor i studimeve islamike në Departamentin e Filozofisë pranë universitetit të Toledos.)

⁴ Një grup thotë: kur arsyeya dhe Shpallja bien në kundërshtim, ne i japim përparësi arsyes. Të tjerë thonë: kur arsyetimi analogjik dhe Shpallja bien në kundërshtim, në i japim përparësi analogjisë. Grupi i dytë, ata që mbështesin shijimin ezoterik, zbulimin shpirtëror, dhe frymëzimin (*el-dhewk wel-wexhd wel-keshf*) thonë: kur shijimi ezoterik, zbulimi shpirtëror, dhe frymëzimi bien në kundërshtim me ligjin e Zotit, ne preferojmë të parën. Grupi i tretë, ata që udhëheqin politikën, thonë: kur politikave tona dhe Shpallja bien në kundërshtim, ne iu japim përparësi politikave tona. Kështu, secili grup tallet me fenë e Zotit duke iu kthyer zotave të rremë (tagutave).” (*Medaarixh*, vëllimi 2, f.68-69.)

⁵ *Medaarixh*, vëllimi 3, f.364. Kjo deklaratë nuk është gjetur nga autori në shkrimet e Ibn Tejmijes, ndonëse sigurisht se nënkuptohet.

Parathënia e Ibn el-Kajjim në Medaarixh es-Saalikiin

Në emrin e Allahut, Mëshirëplotit, Mëshiruesit të përhershëm.

S'ka ndryshim të gjendjes e as fuqi, përveç nëpërmjet Allahut të lartësuar e të madhërishëm.

Lavdi Allahut, Zotit të botëve. Fundi i mirë është vetëm për të devotshmit. S'ka armiqësi, përveç kundër zullumqarëve.

Dëshmoj se s'ka të denjë për t'u adhuruar, përveç Allahut, të vetmit të pashoq, Zotit të pejgamberëve, Krijuesit të qiejve dhe tokës. Dëshmoj se Muhamedi është robi i Tij dhe i Dërguari i Tij, i dërguar me një Libër të qartë, që bën dallimin mes gabimit dhe udhëzimit, mes mashtrimit dhe vërtetësisë, dhe mes hamendjes dhe sigurisë.

Vlera e Kuranit

Allahu ﷻ na shpalli Librin për ta lexuar dhe për të reflektuar me vëmendje dhe kujdes, në mënyrë që t'i pasurojmë shpirtat nëpërmjet kujtimit të tij, ta interpretojmë në mënyrën më të mirë, ta pranojmë, të mundohemi t'i zbatojmë urdhrat dhe ndalimet e tij, t'i vjelim frytet e shkencave të çmuara të tij, që na lidhin me Zotin e lartësuar, dhe ta nuhasim urtësinë e kopshteve dhe luleve të tij.

Sepse ky është Libri i Tij që udhëzon për tek Ai këdo që kërkon dijen e brendshme të tij. Ai është një rrugë e sigurt, që i çon kërkuesit drejt Tij; është një dritë shkëlqyese, që ndriçon të gjitha errësirat; është udhëzimi i tij miqësor - dhurata për të gjitha krijesat.

Ky (Kurani) është litari i Tij që lidh robërit me Të, kur gjithçka tjetër dështon; është dera më madhështore për tek Ai, e cila mbetet hapur atëherë kur gjithçka tjetër mbyllet. Është rruga e drejtë. Opinione të njerëzve nuk e njollosin, dëshirat e ulëta nuk cenojnë urtësinë e tij, dhe as të mençurit nuk ngopen me gostinë e tij bujare.

Mrekullitë e tij (Kurani) nuk kanë fund. Retë e tij nuk treten. Shenjat e tij nuk harxhohen. Kuptimet e tij nuk bien në kundërshtim me njëra-tjetrën. Sa më shumë që shpirti zhytet në thellësitë e tij, aq më shumë arrin aftësi dalluese dhe udhëzim. Sapo të zbulohen pusët e tij, shpërthejnë burimet e urtësisë.

Sepse ai (Kurani) është drita e syve kundër verbërisë, ilaçi i njerëzimit kundër sëmundjeve të pafundme të zemrës; është vetë jeta e zemrës, kënaqësia e shpirtit. Pra, ja ku ke bariun që i grah shpirtit drejt qyteteve të lumturisë; ja ku ke kasnecin që thërret ditë e natë: "O kërkues të së mirës, nxitoni!" Është njoftuesi i besimit në krye të rrugës së drejtë: "O njerëz, përgjigjuni lajmëtarit

të Zotit dhe besoni në Të. Ai do t'jua falë gjynahet dhe do t'ju shpëtojë nga një ndëshkim i dhembshëm” (el-Ahkaf, 31). Pasha Allahun, ai do të dëgjohej me siguri, po qenë veshët të hapur; ai do të ndriçojë, po hasi në zemra të pastra.

Dështimi i njeriut

Mjaft më! Dëshirat e ulëta po shuajnë llambat e zemrave. Opinionet e vdekatarëve kanë mbyllur dyert e udhëzimit hyjnor dhe i kanë humbur çelësat. Zemrat i ka mbuluar ndryshku i punëve të tyre dhe i ka bllokuar realitetet e Kuranit. Sëmundjet e injorancës i kanë kapluar ato aq shumë, sa nuk kryejnë punë më as punët e mira.

Oh, sa çudi! Ata zgjedhin t'i madhërojnë opinionet e kota të vdekatarëve, të cilat as nuk ushqejnë e as nuk largojnë urinë, ndërsa refuzojnë ushqyerjen nga fjalët e Zotit të botëve dhe të të Dërguarit të Tij. Si ta gjejnë këta rrugën në errësirë dhe ta dallojnë të drejtën e nga e gabuara, kur s'e bëjnë këtë me dritën ndriçuese të Sunetit dhe me Librin?

Oh, sa çudi! Ata arritën t'i përziejnë mësimet e sakta me të gabuarat, besimin e pranuar me të refuzuarin, të pëlqyerën me të qelburën. Ata gjetën kështu një mënyrë për t'i paaftësuar vetët e tyre për pranimin e udhëzimit dhe dijes nga fjalimi i Atij, të folurës së të Cilit s'mund t'i afrohet gënjeshtër as nga para e as nga mbrapa, dhe i Cili garanton se do ta qartësojë të vërtetën siç është më së miri, si dhe i atij që i qe dhënë e folura më përfshirëse dhe e folura e të cilit është më e qarta?

Jo, pasha Zotin, kjo s'është gjë tjetër veçse një sprovë që i ka penguar zemrat nga burimet e drejtësisë dhe që djallëzoi mendjet, duke i bërë të devijojnë nga synimi i tyre; një sprovë aq e përhapur, sa të rinjtë rriten në të dhe të rriturit plaken në të. Ata që janë të verbër si lakuriqët, imagjinojnë këto mashtrime të jenë një arritje përfundimtare për të cilën bëjnë garë dhe fundi për tek i cili ngarendin në grumbuj.

Shpallja dhe llogaritja

Ku mbetet një yll në shuarje karshi diellit shkëlqyes të mesditës! Ku mbetet nëntoka e errët karshi yjeve shkëlqyes në qiell!

Ku mbetet një fjalim, autori i të cilit nuk ka garantuar për pagabueshmëri, karshi çfarëdo prove të vendosur, e përcjellë besnikërisht nga i pagabueshmi!

Ku mbeten opinionet, nderi më i lartë i të cilave mund të jetë “pranimi” për t'u ndjekur, karshi tekstit të qartë që çdo musliman duhet ta vendosë përmbi çdo gjë tjetër dhe t'i nënshtrohet e t'i kthehet për gjykim në të gjitha çështjet e mospajtimit!

Ku mbeten opinionet, autori i të cilave ka ndaluar dhe ka paralajmëruar kundër ndjekjes verbazi, karshi Teksteve që janë të obligueshme të ndiqen nga çdo rob i Zotit dhe të reflektojnë për kuptimet e tyre!

Ku mbeten Shkollat e Mendimit që janë shuar karshi Teksteve që s'do të shuhen deri në shuarjen e qiejve dhe tokës! I lartësuar qoftë Allahu! Sa të privuar janë ata, që ua kthejnë shpinën teksteve të Shpalljes, që lënë marrjen e dijes nga kjo kamare e dritës, nga ky thesar!

Çfarë jete të zemrës dhe ndriçim të shikimit humbën ata që u kënaqën me opinionet e gërmuara me lopatat e hamendjes, duke ndarë çështjen e fesë në grupe e duke ngritur njëri-tjetrin me fjalë të zbukuruara në kotësi, për hir të të cilave ata shmangin edhe Kuranin!

Aq shumë u fshinë shenjat drejtuese të Kuranit nga zemrat e tyre, sa ata nuk ndikohen më nga asnjëra prej tyre; marrëveshjet e tyre me të u zbehen aq shumë, sa ata nuk respektojnë më asnjërën prej tyre. Flamujt kanë rënë nga duart e tyre dhe ata nuk ngrehën asnjë prej tyre. Yjet shkëlqyes të Kuranit janë errësuar në horizontet e shpirtrave të tyre aq sa ata nuk përmbajnë më aspak dashuri ndaj tyre. Dielli i tij për ta është eklipsuar aq shumë nga hijet e opinioneve të tyre, sa nuk e shohin fare atë.

Ata shfronësuan Shpalljen nga rrafshi i realitetit, e përjashtuan nga provinca e sigurisë, dhe e sulmuan me interpretime të rreme. Pusi pas pusie, sulmet e tyre ende nuk janë ndalur.

Shpallja u erdhi atyre si një mysafir te një koprrac i ndyrë, i cili nuk ofron nderimin e duhur apo bujari të hirshme, por e pret nga larg, me ngurrim e ngathtësi, duke i thënë: “Nuk kemi konak për ty, po, nëse vërtet duhet të kalosh këtej, kalo shpejt.”

Ata ulën tekstet në pozitën e kalifit të kohës sonë: Atij i takon pozita dhe ligjërimi, por s'ka kurrfarë ndikimi në vendime. Ai që i përmbahet Librit dhe Sunetit, për ta është një “literalist” që s'mund t'i kuptojë gjërat, ndërsa ndjekësi i opinioneve kundërthënëse të njerëzve është i ditur dhe i zoti.

Poseduesit e Librit dhe të Sunetit, të cilët vendosin tekstin e shpallur mbi çdo gjë tjetër, në shikimin e tyre janë injorantë dhe të mangët. Kur atyre u thuhet “Besoni siç besojnë njerëzit”, ata thonë: “A të besojmë siç besojnë budallenjtë!” Në të vërtetë, ata janë budallenj, por nuk e kuptojnë këtë.” (el-Bekare, 13)

Zoti i privoi ata nga arritjet, meqë ata iu shmangën shtegut të Shpalljes, humbën themelet e saj dhe u kapën për trungje të parrënjëzuara. Opinioneve e njerëzve ua kanë grabitur atë për çka ata kanë nevojë më së shumti, derisa të

vijë koha kur tërë ajo që gjendet në varre të shpërndahet dhe tërë ajo që ka qenë në gjokset e njerëzve të tubohet, dhe çdo arritje e grupit të bëhet e qartë dhe të zbulohet realiteti i asaj në çka ata besonin dhe parapëlqenin mbi çdo gjë tjetër: “A tyre do t’u paraqitet e keqja e punëve që kanë bërë” (ez-Zumer, 48) ndërsa qëndrojnë të tronditur nga pamja e fryteve që vetë kanë mbjellë.

Oh, sa humbje e madhe!, vajton i humburi ndërsa qëndron duke shikuar punët e tija teksa bëhen pluhur i shpërndarë! Çfarë fatkeqësie, kur shpresat e kota të tij të provohen të jenë shterpësi, si një vetëtimë pa rufe, pra asgjë më shumë sesa një pavërtetësi dhe mburrësi.

Çfarë mendojnë ata, qëllimet e të cilëve përmbajnë shpikje fetare që asgjësojnë besimin, dëshira të kota dhe opinione të vdekatarëve të vlerësuar më lart se shpallja hyjnore? Çfarë mendojnë ata se do të bëjë Zoti i tyre në Ditën kur të fshehtat të sprovohen? Çfarë arsyesimesh do të ketë për ata që hodhën dy Shkresat (Kuranin dhe Sunetin) prapa shpinës në Ditën kur arsyetimet s’do t’u hyjnë në punë keqbërësve? A mos mendojnë të këtillët se mund t’i shpëtojnë vetët e tyre nga Zoti me fuqinë e opinioneve të vdekatarëve, me vëllimin e diskurseve dhe argumentimet e tyre, me analogjitë dhe supozimet e tyre, me aluzionet e tyre, me shpërthimet e tyre ekstatike, me fantazirat e tyre përrallore?

Larg mendsh është kjo, pasha Allahun! I këtilli mban shpresat më të pabaza dhe sajimet më të pavërteta. Sepse shpëtimi sigurohet vetëm për atë që merr udhëzimin e Zotit si gjykatësin më të lartë, përmbi gjithçka tjetër, i cili magazinon devotshmëri për shtegtimin e tij, ndjek udhëzimin e vërtetë, ecën rrugës së drejtë, mbahet për Shpalljen me një lidhje të fortë që nuk zgjidhet. Allahu është i gjithëdijshëm dhe dëgjon gjithçka.

* * *

Shënim: Materiali në vijim, ku do të shpjegohen shkallët apo gjendjet shpirtërore të besimtarit në raportet e tija me Allahun ﷻ, është përmbledhje e kuptimeve të audio-ligjëratave të hoxhës Hatim el-Haxh, ku ai na e përcjell komentimin (*Medaarixh es-Saaliin*) që Ibn el-Kajjim i bëri punimit të Shejh Ebu Ismaail el-Harawit *Menaazil es-Saa’iriin* (Stacionet e Shtegtarëve). Për të mësuar më shumë rreth Dr.Hatim vizito <https://www.facebook.com/drhatemalhaj/>